

FRANZ LISZT: CHOPIN

Đurđa Otržan

U biblioteci Mala zvona, a u ediciji "U prvom licu", tiskana je u rujnu prošle godine prvi put na hrvatskome jeziku knjiga Franza Liszta, naslovljena jednostavno "Chopin", prigodom 200. obljetnice rođenja Franza Liszta, ali i Chopinove obljetnice su kružile oko te godine jer su Liszt i Chopin bili vršnjaci. Chopin, rođen 1810. godine, Liszt godinu dana kasnije, a uz to valja pribrojati i druge znane im vršnjake: Roberta Schumanna, Vincenza Bellinija (uz čiji je grob Chopin zaželio biti pokopan na pariškom groblju Pere-Lachaise), Mendelssohn, Berlioz te dvojica velikana opere, Verdi i Wagner, obojica rođeni 1813. godine. U samo nekoliko godina prvog desetljeća XIX. stoljeća pojavili su se nositelji glazbenoga pravca koji nesmetano i omiljeno živi do dan danas - romantizma.

U toj grupi velikih romantičara odnos Chopin-Liszt ipak odudara svojom enigmatičnošću i posebnošću. U zbiru povijesnih anegdota, koje nas do danas prate, rijetko ćemo moći provjeriti vjerodostojnost navoda pa i činjeničnu utemeljenost, jer kao *"anđeo, plavih očiju, kao visoka tužna žena"* mogao je Chopin izgledati nekom suvremeniku, dok je možda nekome drugome mogao djelovati kao *"mrzovoljna, odbojna prznica, šutljivac koliko neugodan toliko i neugledan"*. Pri retrospektivi života, stvaranja i lika Frederica Chopina imamo na raspolaganju tek duboko impresionističke zapise Franza Liszta i George Sand, dok su brojni drugi tragovi njihovih djelovanja razasuti u onodobnim dnevnim i tjednim listovima. Začudo, već prvom naraštaju pisaca iza Liszta, kao što je Romain Rolland, ta tematika nije bila dovoljno privlačna za razmatranje. Rolland se radije okrenuo Beethovenu.

Prvo što valja znati o poetskim slikama koje je Liszt 1852. godine objavio kao knjigu o Chopinu, jest da on nije kanio pisati Chopinovu biografiju niti se upuštati u traktat o njemu kao glazbeniku, niti išta slično kao što naslov sugerira. Sam Franz Liszt kaže da je, umjesto kamenja na groblju, želio svom prijatelju i umjetniku vrijednom divljenja ostaviti drugačiji spomen. Kakav je to spomenar, ili in memoriam?

Čista gesta prepričavanja doživljaja, što zajedničkih, što zasebnih, te značenja Frederica Chopina kao skladatelja i pijanista, umjesan je oproštaj od pokojnika. Kad bi ostao intiman i privatn. Ali nije. Liszt je odmah po primitku vijesti o Chopinovo smrti želio ispaliti svečane salve velikom glazbeniku. Sa premalo municije, obratio se, već tijekom žalobnog prvog tjedna iza pogreba, skladateljevoj obitelji da mu pomogne u pisanju,

ali ga je Chopinova sestra Ludwika revoltirano odbila. Poslali su ga Chopinovo učenici Jane Stirling, od koje nije bilo nikakve koristi. Ustrajan kakav jest, pridobio je za suradnicu Carolyne Sayn-Wittgenstein, koja je i revidirala drugo izdanje knjige, proširivši ga u tolikoj mjeri da je Liszt rekao kako to više nije njegova knjiga nego Carolinina. Saint-Beuve je odbio redigirati knjigu rezerviran prema takvom dvojnomo autorstvu. Moguće je Carolyna namjerno prekrila Lisztove zapise svojom prozom kako bi opravdala svoj udio u knjizi jer je služila Lisztu kao svjedok iz prve ruke. Zašto svjedok?

Tu se moramo vratiti na dva toka njihovih glazbeničkih života. Obojica su imali više dodirnih točaka. Talentirani kao djeca, uz pomoć požrtvovnih očeva dobili su najbolju poduku i svaki za sebe osvajali Beč, tadašnji umjetnički centar. Liszt, došavši s mađarsko-njemačke strane, Chopin s poljsko-litavske. Jedina razlika u mentalitetu dvojice vršnjaka bila je privrženost domovini. Liszt je svoju zanemario, a Chopin čeznuo za Poljskom do te mjere da je unio u svoj habitus pojam tuge koja je postala poznata kao "žal". Liszt je bio svjetski putnik, posvuda kod kuće, Chopin je bio izgnanik koji se u dobi od 20 godina, 1830. godine, nije imao kamo vratiti zbog ustanka koji je buknuo u Varšavi i želeći otići u Englesku, napisao je u putovnicu: na prolazu kroz Pariz. Taj je prolaz značio daljnjih deset godina obitavanja u Francuskoj, a u Englesku je ipak otišao, ali tek pred smrt, i tamo je održao zadnji koncert za Poljake, sunarodnjake.

Tako je poznanstvo Franza Liszta i Frederica Chopina započeto 1832. godine, kada ga je Liszt prvi put čuo svirati u dvorani Pleyel, trajalo manje od petnaest godina jer su se posljednji put susreli 1845.

godine, četiri godine prije Chopinove prerane smrti. Stoga je Lisztu kao biografu romansijeru trebao svjedok - Carolyn Sayn-Wittgenstein, koja bi ga uputila u sve o čemu je želio pisati, a nije znao. Nezgodno je čitati zapise o posljednjim trenucima Frederica Chopina, čak danima, kada znamo da Liszt nije ni bio u Parizu, a prikazuje ih kao da je nazočio svakom trenutku Chopinova oproštaja. Ali Carolyn jest bila nazočna, pa otuda možemo shvatiti njenu namjeru da dovrši svoja svjedočanstva u drugom izdanju knjige. Ista čitateljska nelagoda se javlja u predstavljanju Chopinovog djetinjstva i mladosti o kojima piše s jedne strane kao učitelj povijesne zbilje, a s druge se, ustvari, gotovo frivolno priklanjajući trendovskoj tipologiji romansiranih bilježaka dviju dama iz tadašnjih umjetničkih krugova koje su djelovale pod muškim imenima: Daniel Stern (Lisztove ljubavnice) i George Sand (Chopinove ljubavnice). Ukratko, to nije bilo ni blizu toga, dapače bilo je obrnuto. Taj nesklad odlično tumači pijanist i profesor Muzičke akademije u Zagrebu Veljko Glodić u opširnom predgovoru knjizi, koji je donekle i zasebna knjiga o odnosu dvojice glazbenika. Svakako, čini meritoran i obaviješten kontekst za pristup ovom neobičnom spomenaru. Veliki doprinos vjernoj reprodukciji obilato začinjenog salonskog poetskog stila kojim piše Franz Liszt, prijevod je Sanje Lovrenčić. To je gusto sito kojem nije promaknuo nijedan pridjev, nijedna stilska figura, prepjevavajući linije francuske sintakse u napornim izletima u slike iz mašte, kojima Lisztovo pisanje obiluje, a koje glazbenom uhu djeluju poput trilera i brojnih specijalnih efekata Lisztovog pijanizma, ovdje prenesenih u melodijske linije rečenica.

Knjiga Franza Liszta "Chopin" konceptualno je postavljena poput simfonijske pjesme, što može biti dobro došlo osvježanje u praksi tupog doslovnog bilježenja faza nečijega života, ali ovdje je razlog posve doslovan: Liszt je stvarao po svome, ono što je znao. I kad nije znao, dao je drugima da to naprave. Nije želio pisati biografiju, nego podići spomenik prijatelju. A i sebi.

Počinje primjerice s poglavljem "Opći karakter Chopinovih djela", a da o tom karakteru ne govori, a još manje o djelima. Ono o čemu piše je Chopinu pripisana estetika i uzori u koje je sam vjerovao. Zatim, ingeniozan odlomak o odnosu umjetnika i publike, opet, najvjerojatnije iz vlastitog iskustva. Sljedeća poglavlja "Poloneze" i "Mazurke", zapravo je napisala Carolyn, jer nema riječi niti o jednoj jedinoj konkretnoj Chopinovo polonezi, već se na rijetko arhaično lirski način pitoreskno prepričava povijest poljskoga naroda, stilom bliskim Natku Nodilu, ilirskom pokretu i Mickiewiczu. Lisztu kao da je stalo da u čitatelju, ili možda pokojnom prijatelju, više prizove miris samurovine u nosnice i veličajni stil ukočenog nastupa u plesu, nego da išta kaže o stvarnim formalnim inovacijama koje je Chopin donio u povijest glazbe. Nikakvo čudo da su njihovi nategnuti odnosi umalo posvema zahladnjeli nakon koncerta 1842. godine, za koji je Liszt Chopinu sam pisao programski letak na jedinstveno bezobrazan način; nije uopće spomenuo tri Chopinove skladbe koje je Frederic svirao na svom najdražem instrumentu, Pleyelu, prigušenom i zvonkom instrumentu koji je suprotstavio Lisztovom tipu klavira Erard koji se pokazao izdržljiv na Lisztove parade specijalnih efekata. "Baladu", "Scherzo" i "Polonezu" je naprosto izostavio.

Jasan simptom Lisztove ljubomore na skladateljski dar velikog pjesnika klavira. Dok se Chopinova društvena izoliranost može pripisati pak njegovoj ljubomori na blještav društveni nastup i proboj neumornog Mađara. Obojica su trpjela zbog ljubomore i nastojali je nadilaziti raznim načinima jer uistinu ih je vezivala pripadnost istim romantičarskim ciljevima u glazbi, ali kao ljudi su morali štošta otpjeti. No, kako su često zajedno nastupali, obojici je bilo važno da uzdiže onog drugog jer je time veličao i samoga sebe. Kompliciran odnos bio je u nečemu posve iskren: znali su veličinu rivala i nisu se nigdje stopili. Povijest ih je zapamtila kao razdvojene veličine, a Lisztova je knjiga više *hommage* njegovoj generaciji i vlastitom *credu* nego što je prikaz Chopinovog života i rada.

Čarobnost ove knjige koja je stvorila sve stereotipe o Chopinu leži u neprijepornoj čistoći vizije i iskrenosti stila kojim piše Franz Liszt. On je romantičarskim žargonom definirao ikoničnost Chopina, sebe, romantičarske glazbe, duboku vjeru u impresiju i ekspresiju koje se prožimaju u solističkim recitalima koje su obojica održavali pred kraj prve polovice devetnaestoga stoljeća. Lisztova vila u Goetheparku u Weimaru na najistaknutijem mjestu prikazuje pridošlicama Chopinov portret na kojem je doista lijep u eteričnom smislu riječi, bez tragova patnje i bolesti. Možda je tajna u tome da su bili toliko različiti i kao ljudi i kao glazbenici da su se unatoč svemu mogli voljeti i poštivati. I u ime umjetnosti nadilaziti sve urođene suprotnosti i rivalstva.

